

Рахимов Октябрь Дусткабилович,

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти
“Экология ва меҳнат муҳофазаси” кафедраси
профессори, Ўзбекистон Республикаси Турон
Фанлар Академияси академиги, Россия Табиий
Фанлар Академияси профессори

Манзаров Юсуф Хуррамович,

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти
“Ижтимоий фанлар” кафедраси доценти

Ашурова Лайло,

Қарши муҳандислик-иқтисодиёт институти
“Экология ва меҳнат муҳофазаси” кафедраси
стажёр ўқитувчиси

ЎЗБЕКИСТОН ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ДАСТЛАБКИ ФОРСАЙТ ТАДҚИҚОТЛАР

УДК: 37.014

РАХИМОВ О.Д., МАНЗАРОВ Ю.Х., АШУРОВА Л. ЎЗБЕКИСТОН ОЛИЙ ТАЪЛИМ ТИЗИМИДА ДАСТЛАБКИ ФОРСАЙТ ТАДҚИҚОТЛАР

Мақолада Форсайт методлари ёрдамида Ўзбекистон олий таълим тизимида масофавий таълимни ташкил этишни башоратлашга оид илк тадқиқотлар натижалари келтирилган. Форсайтнинг мазмуни, тарихи ёритилган ва унинг методлари таҳлил қилинган. Ақлий ҳужум, сценарий ҳамда экспертлар панели методлари ёрдамида ўтказилган тадқиқот натижалари бўйича хулосалар баён этилган.

Таянч сўз ва тушунчалар: олий таълим, қамров, форсайт, метод, масофавий таълим, башоратлаш.

РАХИМОВ О.Д., МАНЗАРОВ Ю.Х., АШУРОВА Л. НАЧАЛЬНЫЕ ФОРСАЙТ ИССЛЕДОВАНИЯ В СИСТЕМЕ ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ УЗБЕКИСТАНА

В статье приведены результаты первичных форсайт-исследований по прогнозированию организации дистанционного образования в системе высшего образования Узбекистана. Освещено содержание и история форсайта, проанализированы его методы. Представлено заключение по результатам исследований, проведенных методами мозгового штурма, сценариев развития и экспертных панелей

Ключевые слова и понятия: высшее образование, охват, форсайт, метод, дистанционное образование, прогнозирование

RAKHIMOV O.D., MANZAROV YU.KH., ASHUROVA L. PRIMARY FORESIGHT RESEARCH IN THE SYSTEM OF HIGHER EDUCATION IN UZBEKISTAN

In the article is presented results of primary foresight research of distance education forecasting the organization in the higher education system of Uzbekistan. The content and history of foresight is highlighted, its methods are analyzed. On the results of research conducted by brainstorming methods, development scenarios and expert panels conclusion is presented.

Key words and concepts: higher education, coverage, foresight, method, distance education, forecasting.

Кириш.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг 2020 йил 29 декабрдаги Олий Мажлисга Мурожаатномасида¹ ва Ўзбекистон олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш Концепциясида² олий таълим соҳасида амалга оширилиши лозим бўлган устувор масалалардан бири сифатида битирувчиларни олий таълим билан қамров даражасини ривожланган давлатлар даражасигача кўтариш вазифаси белгиланган. Олий таълим қамрови ва таълим сифатини ривожланган давлатлар даражасига олиб чиқиш катта миқдорда бюджет харажатларини талаб этади. Шу сабабли, олий таълимни инновацион ривожлантириш стратегиясини ишлаб чиқиш, олий таълим қамрови даражасини ошириш йўллари замонавий инновацион технологиялар, яъни Форсайт технологиялар асосида тадқиқ этиш муҳим вазифадир.

Тадқиқот мавзусининг долзарблиги.

“Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси”да таълим жараёнларини рақамли технологиялар асосида индивидуаллаштириш, масофавий таълим хизматларини ривожлантириш ва онлайн технологияларини амалиётга кенг жорий этиш ҳамда олий таълим муассасаларида Форсайт марказлар ташкил этиш кўзда тутилган.

Форсайт (foresight) – нисбатан янги атама ҳисобланади. Ушбу технология асосида Ўзбекистон иқтисодий тармоқлари, жумладан таълим соҳасида узоқ муддатли стратегик режалар, концепциялар ва истиқболли йўл хариталари ишлаб чиқиш амалиёти йўлга қўйилмаган. Форсайт технология билан шуғулланувчи ҳар бир давлат, ташкилот ёки экспертлар гуруҳи ўзларининг таърифларини тавсия этишган ва уларда форсайтнинг у ёки бу томони ёритилган холос³. Форсайт асосида ривожланишнинг узоқ муддатли ривожланиш дастури ёки концепцияси қисқа муддатли аниқ далилларга асосланган маълумотлар асосида яратилади, яъни кела-

жак стратегия аниқ, юқори даражадаги далиллар асосида режалаштирилади⁴.

Форсайт мақсади юқори даражада фойда келтиришга йўналтирилган стратегик тадқиқотлар ва инновацион технологияларни идентификациялаш, яъни юқори фойдали келажакни аниқлаш ҳамда унга эришиш стратегиясини яратишдан иборат⁵. Айнан Ўзбекистон олий таълим тизимида рақамли технологияларни кенг татбиқ этиш, ҳозирги кундаги олий таълимда мавжуд кундузги, кечки ва сиртки ўқиш шакллари билан тенг мақомда фаолият юритадиган масофавий таълимни келажакда ташкил этишни башоратлашни форсайт услублари асосида тадқиқ этиш долзарб муаммолардан бири ҳисобланади.

Муаммонинг қўйилиши.

Тадқиқотда ечими кутилаётган асосий муаммо - Ўзбекистонда олий таълим қамровини ривожланган давлатлар даражасига етказишда масофавий таълимнинг ўрнини асослаш ва олий таълимда масофавий таълимни қачон тўғри ташкил этилишини Форсайт тадқиқотлар асосида башоратлашдан иборат.

Муаллифлар томонидан ўтказилган дастлабки таҳлилий тадқиқотлар натижаларига кўра олий таълим қамровини ривожланган давлатлар даражасига олиб чиқишни 3 хил йўл билан таъминлаш мумкин⁶:

1. Ҳозирги кунда фаолият кўрсатаётган олий таълим муассасаларига қабул квоталарини ошириш ва ОТМга босқичма-босқич қабул квоталарини мустақил белгилаш ҳуқуқини бериш, академик ва молиявий мустақилликни таъминлаш.

2. Янги олий таълим муассасалари ва хорижий ОТМларнинг филиалларини ҳамда республикамиздаги етакчи ОТМларнинг вилоятларда филиалларини ташкил этиш.

3. Олий таълимга масофавий таълим (МТ)ни жорий этиш, “Очиқ университетлар” ташкил этиш.

⁴ Соколов А.В. Долгосрочное прогнозирование тенденций развития образования методами Форсайт. // Вопросы образования. 2004. №3. С. 66-79.

⁵ Georghiou L., Cassingena Harper J., Keenan M., Miles I., Popper R. (eds.) (2008) The Handbook of Technology Foresight Concepts and Practice, Cheltenham: Edward Elgar.

⁶ Hines A., Gary J., Daheim C., van der Laan L. (2017) Building Foresight Capacity: Toward a Foresight Competency Model. World Futures Review, vol. 9, no 3. P. 123-141.

⁶ Rakhimov O.D., Berdiyev Sh.J., Rakhmatov M.I., Nikboev A.T. Foresight In The Higher Education Sector of Uzbekistan: Problems and Ways of Development. // Psychology and Education Journal. 2021. 58 (3), 957-968. DOI: 10.17762/pae.v58i3.3029

¹ Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 29.12.2021 й. // URL: <https://president.uz/uz/lists/view/4057>

² Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги “Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси тўғрисида”ги ПФ-5847-сон Фармони. // URL: <https://lex.uz/docs/4545884>

³ Соколов А.В. Форсайт: взгляд в будущее. // Форсайт. 2007. №1. С. 8-9.

Юқорида келтирилган биринчи ва иккинчи йўллар бўйича Ўзбекистон олий таълим тизимида салмоқли ишлар амалга оширилмоқда. Масалан, 1991-2017 йилларда Ўзбекистонда ОТМлар сони 2 баробарга кўпайди. Кейинги уч йилда 37 та ОТМ, шу жумладан 6 та янгидан институтлар, 17 та етакчи ОТМларнинг ва 14 та хорижий ОТМларнинг филиаллари ташкил этилди. Лекин, ушбу йўллар асосида олий таълим қамровини ошириш имкониятлари чекланган, чунки қабул квоталарини ОТМ имкониятини ҳисобга олмасдан ошириш таълим сифатини таъминлашда муаммоларга олиб келади, янги ОТМлар ва етакчи институтларнинг филиалларини ташкил этиш эса жуда катта молиявий харажатларни талаб этади. Хорижий ОТМларининг филиалларини ташкил этиш ва уларда ўқишда эса ёшларимизнинг, айниқса қишлоқ ёшларининг чет тилларини етарли билмасликлари тўсиқ бўлади.

Шу сабабли, олий таълимга қамров даражасини оширишнинг энг самарали ва истиқболли йўлларида бири, бу Ўзбекистон олий таълим тизимида масофавий таълимни ташкил этиш ҳисобланади. Лекин, масофавий таълимни тўғридан-тўғри ҳозирги кунда ташкил этиш, таълим ва кадрлар тайёрлаш сифатига¹ катта салбий таъсир этиши мумкин. Чунки, масофавий таълим тўлақонли фаолият юритиши ва унда таълим ва кадрлар тайёрлаш сифатининг таъминланиши кўпгина омилларга, жумладан ОТМларнинг моддий-техник базаси, Интернет тезлиги, аҳолининг ҳуқуқий тайёргарлиги, фуқароларнинг таълим олишдаги мақсадлари ва компьютер техникалари билан таъминланганлиги, ҳуқуқий ва компьютер саводхонлиги каби бир қанча омилларга боғлиқдир. Асосий омиллардан яна бири ОТМларда масофавий таълимнинг дидактик таъминоти ҳолати, яъни электрон ресурслар базасининг яратилганлигидир². Шу сабабли Ўзбекистон олий таълим тизимида масофавий таълимни ташкил этиш инновацион халқаро стандартларга мос келувчи технологиялар асосида машғулотлар ўтиш

технологиясининг ишлаб чиқилганлиги³, онлайн маърузаларда инновацион педагогик технологиялардан фойдаланиш тажрибаларининг шакллانганлигига ҳам боғлиқдир⁴. Булар барчаси алоҳида илмий тадқиқотлар ўтказилиб, натижаларини амалга оширилишини тақозо этади. Ана шундай технологиялардан бири **Форсайт** ҳисобланади.

Тадқиқот мақсади.

Ўзбекистонда масофавий таълимни қачон ташкил этилишини ижтимоий ва иқтисодий омиллар, ахборот хавфсизлиги, олий таълим муассасалари ҳамда аҳолининг масофавий таълимга қанчалик тайёрлик даражасини Форсайт тадқиқотлар асосида ўрганиб башоратлаш. Ушбу тадқиқот мақола муаллифлари томонидан бажарилаётган Жаҳон банкининг Академик Инновациялар Фонди "Ўзбекистонда замонавий ахборот-коммуникация технологиялари асосида олий таълим тизимида масофавий таълимни ташкил этиш модели ва технологиясини ишлаб чиқиш" мавзусидаги грант лойиҳа доирасида амалга оширилмоқда.

Тадқиқот методлари.

Форсайт лойиҳалар бу тўғридан-тўғри истиқболни башоратлаш эмас. Форсайт лойиҳаларни амалга оширишда бир қанча услублардан фойдаланилади. Масалан, Японияда асосан Дельфи услубидан, Германия ва Буюк Британияда бир қанча услубларнинг комбинациясидан фойдаланилса, АҚШ ҳамда Францияда критик технологияларни аниқлаш бўйича тажрибалар мавжуд. Ҳозирги кунда Форсайт тадқиқотларнинг 30 дан ортиқ методлари мавжуд ва уларни қуйидаги 3 та гуруҳга ажратиш мумкин⁵: сифатни баҳолаш методлари; соний баҳолаш методлари; аралаш услублар. Мазкур дастлабки тадқиқотда ақлий ҳужум, сценарий яратиш ва эксперт панели методларидан фойдаланилди.

Форсайт тадқиқотлар таҳлили.

1990 йиллардан бошлаб узоқ муддатли истиқболни белгилашда форсайт технологиялардан АҚШ, Европа, Осиё, Лотин Америкасидаги иқтисодий ривожланган бир қанча давлатлар

¹ Raximov O.D. Quality of education-quality of life. Karshi branch of Tashkent University of Information Technologies, 2015. 46 p.

² Рахимов О.Д. Электрон таълим ресурсларини яратиш талаблари ва технологияси. //Современное образование (Узбекистан). 2016. №2 С. 45-50.

Рахимов О.Д., Шодиева М. Ўқитувчилар малака ошириш тизимида таълим сифатини таъминлашда ўқув-услубий мажмуаларнинг ўрни. // "Замонавий таълим" ("Современное образование") илмий-амалий оммабоп журнали (Узбекистан). 2017 йил, № 1. С. 24-28.

³ Rakhimov O.D. Necessity of live modern lectures in higher education and its types. //«Проблемы науки». 2020. №10(58). С.60-64.

⁴ DOI: 10.24411/2413-2101-2020-11002

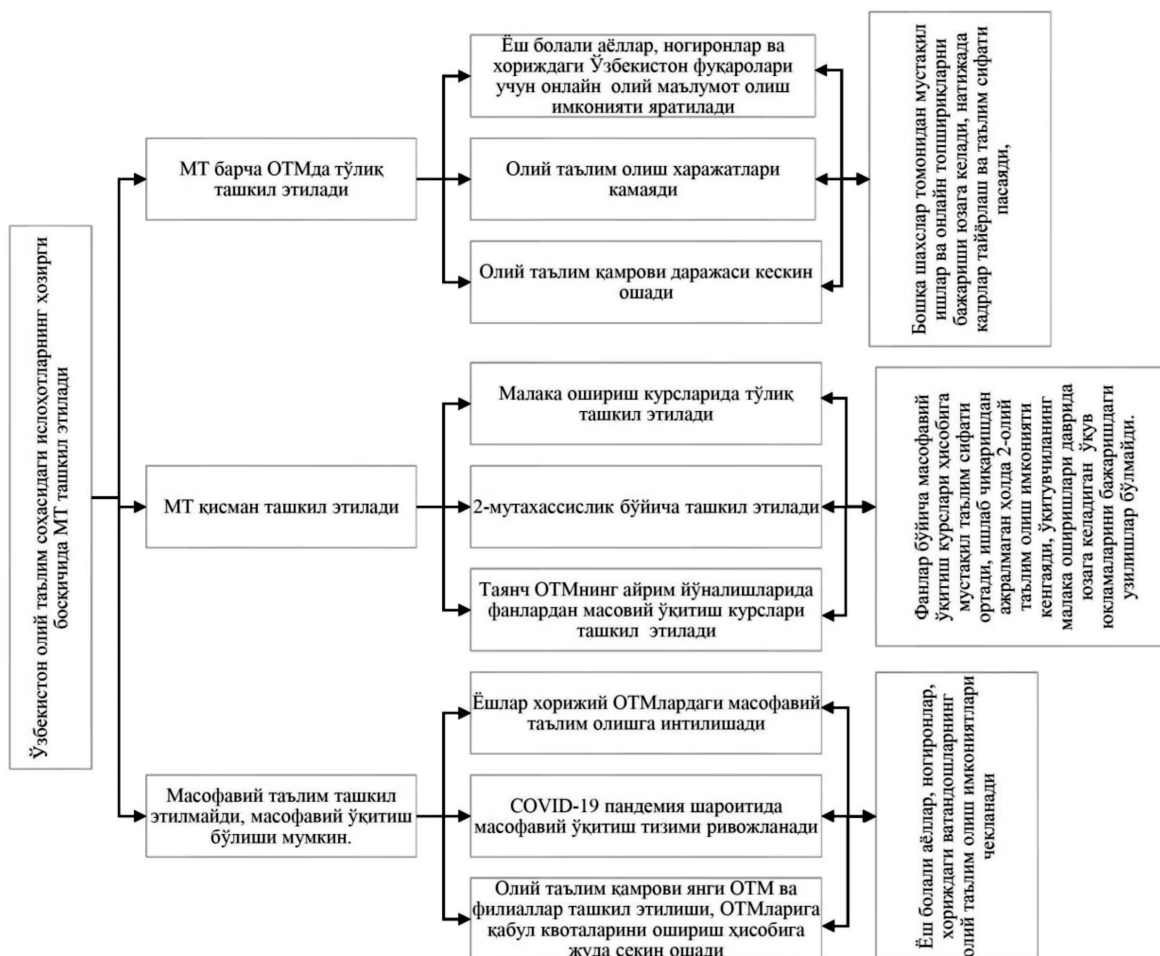
⁵ O.D Rakhimov, YUK Manzarov, AE Karshiyev. Klassifikatsiya pedagogicheskikh tekhnologiy i tekhnologiya problemnogo obucheniya. //Problemy sovremennoy nauki i obrazovaniya, 2020.№2(147). С.59-62. DOI c 10.24411/2304-2338-2020-10201.

1-жадвал. Ўзбекистон олий таълим тизимда масофавий таълимни ташкил этишга таъсир этувчи омиллар таснифи¹

№	Омиллар номи	Ижобий таъсир	Мавжуд муаммолар ва салбий таъсири
1.	Ижтимоий	Таълим жараёни вақт ва жой, манзилга боғлиқ бўлмайди. Олий таълим билан қамраш даражаси ортади. Ўқув материалларини таълим олувчига етказиш самарадорлиги ва сифати ошади. Ижтимоий тенг ҳуқуқлилиқ-таълим олувчининг яшаш жойи, соғлиги ва моддий таъминоти даражасидан қатъий назар ҳамма қатори тенг ҳуқуқли таълим олиш имконияти яратилади. Ногиронлар ва Ўзбекистон халқининг менталитетига мос равишда оилали ҳамда ёш болали аёллар учун кенг имконият яратилади. Таълим соҳасида эришилган халқаро стандартларга жавоб берувчи ютуқларни, инновацион технологиялари импорт ва экспорт қилиш имконияти яратилади. Ривожланган давлатлар профессорларини ўқув жараёнига жалб этиш имкониятлари кенгайтирилади. Таълим олувчи ўзининг имкониятига қараб бир вақтда бир неча олий таълим муассасасида таҳсил олиш имконияти мавжуд бўлади. Олий маълумотли кадрлар сонининг ошиши натижасида Ўзбекистоннинг интеллектуал салоҳияти кўтарилади.	Тарбиявий ишларга аҳамият камаяди. Аҳолининг компьютер саводхонлик даражаси ва олий таълим олиш-даги мақсадлари талаб даражасида эмас. Бошқа шахслар томонидан онлайн топшириқларни моддий манфаат эвазига бажариш имконияти юзага келади. Ҳозирги кунда Ўзбекистонда масофавий таълимнинг кундузги, кечки, сиртқи ўқув шакллари билан тенг асосда дипломларини тан олин-шини таъминловчи аниқ ҳуқуқий-меъёрий ҳужжат ишлаб чиқилмаган.
2.	Иқтисодий	Иқтисодий тежамкорликка эришилади, таълим харажатлари 8-10 фоизга арзонлашади. Аҳоли учун шартнома тўлови 4-5 баробар арзонлашади. ОТМларида компьютер парклари етарли. ОТМда ўқийдиган талабалар сони иқтисодий кўрсаткичлар га боғлиқ бўлмайди. Молиявий харажатлар тез қопланади.	Аҳолининг компьютер билан таъминланганлиги етарли эмас. Интернет тезлиги паст.
3.	Ахборот хавфсизлиги ва дидактик таъминот	Ўқув материалларини тайёрлаш ва узатиш сифати ортади. Хорижий олимларни онлайн шаклда ўқув жараёнига жалб этиш имко-нияти яратилади. Электрон ресурслар етарли. Модулли ўқитишни татбиқ этиш мумкин. "Зиёнет" портали ташкил этилган.	Ахборот хавфсизлиги таъминлаш имкониятлари кам. Ҳақерлик хужумлари бўлиш эҳтимоли мавжуд. Ўқув материалларининг Интернетда жуда кўплиги талабаларни ўқув дастуридан четга чиқишга олиб келиши мумкин.

¹ Мақола муаллифлари томонидан тузилган.

1-расм. Ўзбекистон олий таълим тизимида масофавий таълимни ташкил этиш сценарийси ва муаммолар-ечимлар схемаси¹.

кенг фойдалана бошлашди. Форсайт лойиҳалар натижалари асосида кенг масшабли Халқаро тадқиқот дастурлари ишлаб чиқилди, жумладан Европа Иттифоқининг Олтинчи ва Еттинчи илмий тадқиқотлар ва технологияларни ривожлантириш дастурининг бюджет харажатлари 17,5 ва 54 млрд. еврони ташкил этган. Швециянинг охириги форсайт лойиҳаси 3,6 млн евро, Туркияда эса 2 млн еврога яқин маблағ сарфланган. Ҳозирги кунда форсайт лойиҳалар ривожланган давлатларнинг барчасида келажак стратегиясини яратишда асосий технология сифатида қўлланилмоқда. Форсайт тизимини яратиш ва илмий-техник йўналишларни башоратлашга Манчестер Университети (Буюк Британия)ни мисол келтириш мумкин. Форсайт тадқиқотлари натижаларига асосланган яна бир университет Singularity University бўлиб, у Америка аэрокосмик тадқиқотлар агентлиги (NASA) томонидан Google, E-planet Ventures, Autodesk, Cisco, Kauffman Foundation и Nokia каби трансмиллий

корпорациялар ҳамкорлигида ташкил этилган. Россиянинг олий таълим муассасалари мамлакат илмий-технологик ривожланишинидаги асосий йўналишларни аниқлаш ва башоратлаш тизимида муҳим ўрин эгаллай бошлади. 2011 йилда 6 та нуфузли ОТМлари биргаликда илмий-технологик ривожланишни башоратлаш минтақавий тармоқ тузилди. Ушбу тармоқларнинг фаолияти таълим, илмий-тадқиқот, давлат ва тадбиркорлар ҳамжамиятидаги экспертлар доимий алоқасини ўрнатиш ва уни қўллаб қувватлашдан иборат².

Тадқиқот натижалари ва муҳокамалар.

Тадқиқотнинг дастлабки босқичида Форсайтнинг ақлий ҳужум, сценарий ва эксперт сўрови методларидан фойдаланилди ва уч босқичда амалга оширилди.

² Методы Форсайта. URL: https://studme.org/1114111726286/menedzhment/metody_forsayta

³ Жадвал муаллифлар томонидан олиб борилган тадқиқот натижалари асосида тузилган.

¹ Мақола муаллифлари томонидан тузилган.

2-жадвал. Маҳаллий эксперт сўровлари натижалари¹

№	Омиллар номи	Ижобий жавоблар (экспертлар умумий сонига нисбатан), %
1	Ўзбекистонда олий таълим тизимининг ҳозирги босқич ислоҳоти шароитида масофавий таълимни ташкил этиш мумкинми?	70
2	Масофавий таълим ташкил этилса олий таълим билан қамров даражаси қанча ошиши мумкин?	85
3	Ўзбекистон аҳолисида масофавий таълимга эҳтиёж борми ва қандай ёндашишади?	75
4	Аҳолининг компьютер билан таъминланганлик даражаси масофавий таълим учун етарлими?	40
5	Аҳолининг ҳуқуқий ва компьютер саводхонлик даражаси масофавий таълим учун етарлими?	40
6	Ўзбекистонда Интернет тезлиги масофавий таълим учун талабга жавоб берадими?	50
7	ОТМларда электрон ресурслар етарлими?	85
8	Олий таълим муассасаларининг моддий-техник базаси талабга жавоб берадими?	80
9	ОТМларида масофавий таълим платформаси яратилганми?	75
10	ОТМда ахборот-коммуникация соҳаси бўйича кадрлар етарлими?	70
11	Масофавий таълим кадрлар тайёрлаш сифатига қандай таъсир кўрсатади?	50
12	Сиз Ўзбекистон ОТМда масофавий таълим асосида ўқишни хоҳлайсизми ёки фарзандларингизни ўқитишни?	75
13	Сиз масофавий таълим моделлари ва технологиялари билан танишмисиз?	70
14	Ўзбекистонда масофавий таълим учун алоҳида қонун ҳужжати керакми?	80

Биринчи босқичда талабалар, профессор-ўқитувчилар ҳамда ишлаб чиқариш мутахассисларидан иборат гуруҳ ўртасида Ўзбекистон олий таълим тизимида масофавий таълимни ташкил этишга боғлиқ бўлган омиллар таснифи “ақлий ҳужум” методи ёрдамида шакллантирилди. Бу услубда асосий эътибор сифатга эмас, сонга қаратилди, яъни қанча кўп омил тўпланиши мақсад қилиб қўйилди. Фикр ва ғоя билдиришдаги эркинлик ҳамда натижаларнинг баҳоланмаслиги гуруҳ иштирокчиларида турли фикр-ғояларнинг шаклланишига олиб келди. Натижада 30 дан ортиқ омиллар таснифи яратилди. Ушбу омиллар таҳлил этилиб, ижтимоий, иқтисодий ва ахборот хавфсизлиги ва масофавий таълимнинг дидактик таъминоти каби гуруҳларга ажратилди (1-жадвал).

Иккинчи босқичда сценарий методидан фойдаланилди.

Сценарий методида қўйилган муаммо: Ўзбекистонда олий таълим соҳасидаги ислоҳотларнинг ҳозирги босқичида масофавий таълим ташкил этиш мумкинми?

1. Масофавий таълим ташкил этилмайди, масофавий ўқитиш ривожланиши мумкин.

2. Масофавий таълим қисман ташкил этилади.

3. Масофавий таълим барча ОТМ да ташкил этилади.

Тадқиқотда келажакда бўлиши мумкин бўлган ҳолатларнинг қуйидаги 3 хил альтернатив кўриниши ишлаб чиқилди (1-расм). Бу фантазия

(хаёл) маҳсули бўлмасдан, келажакнинг мантиқий модели ҳисобланади.

Учинчи босқичда экспертлар панели методи асосида ахборот-коммуникация соҳасидаги мутахассислар, жамоатчилик вакиллари, профессор-ўқитувчилар ва талабалардан иборат 50 кишидан иборат экспертлар гуруҳи шакллантирилди. Анкета саволнома тузилиб, экспертларга тарқатилди, жавоблар аноним тарзда олинди (2-жадвал).

Эксперт сўровлари натижалари таҳлили кўрсатишича Ўзбекистонда олий таълим тизимида масофавий таълимни ташкил этишга таянч ОТМларининг тайёргарлик даражаси 80 фоизни ташкил этади, яъни компьютер базалари, электрон ресурслар таъминоти, ахборот-коммуникация соҳаси бўйича мутахассислар штатлари етарли эканлигини кўрсатди. Лекин, Covid-19 пандемияси даврида барча ОТМларида ташкил этилган масофавий ўқитиш амалиёти кўпгина талабаларнинг компьютерларга нисбатан ўз мобил телефонларидан (смартфонлардан) фойдаланганликларини кўрсатди. Бу MOODLE электрон платформасидан тўлиқ фойдаланиш имкониятини бермайди. Лекин, аҳолининг масофавий таълимга тайёргарлик даражасини талаблар даражасида деб бўлмайди. Аҳолининг айрим қатламларини олий таълим олишдан мақсади ўқиб яхши мутахассис бўлиши ёки олий маълумот тўғрисида дипломга эга бўлиши? - деган саволга муносабатлари салбий ҳолатда эканлигини кўрсатди.

Хулосалар.

1. Ўзбекистонда олий таълим ислохотларининг ҳозирги босқичида масофавий таълимни ташкил этиш мақсадга мувофиқ эмас деб ҳисоблаш мумкин.

2. Келажакда олий таълим тизимида рақамли технологияларни¹, жумладан масофавий таълимни

жорий этишни башоратлаш бўйича кенг қамровли Форсайт тадқиқотлар олиб бориш мақсадга мувофиқ ҳисобланади. Бундай тадқиқотда рақамли технологияларнинг нафақат ижобий томонлари, балки унинг салбий томонларини, жумладан ёшларнинг руҳий ҳолатига ҳамда соғлиғига таъсири ҳам атрофлича ўрганиш лозим.

Адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси. 29.12.2021 й. // URL: <https://president.uz/uz/lists/view/4057>
2. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 8 октябрдаги "Ўзбекистон Республикаси олий таълим тизимини 2030 йилгача ривожлантириш концепцияси тўғрисида"ги ПФ-5847-сон Фармони. // URL: <https://lex.uz/docs/4545884>
3. Соколов А.В. Форсайт: взгляд в будущее. // Форсайт. 2007. №1. С. 8-9.
4. Соколов А.В. Долгосрочное прогнозирование тенденций развития образования методами Форсайт. // Вопросы образования. 2004. №3. С. 66-79.
5. Georghiou L., Cassingena Harper J., Keenan M., Miles I., Popper R. (eds.) (2008) The Handbook of Technology Foresight Concepts and Practice, Cheltenham: Edward Elgar.
6. Hines A., Gary J., Daheim C., van der Laan L. (2017) Building Foresight Capacity: Toward a Foresight Competency Model. World Futures Review, vol. 9, no 3. P. 123-141.
7. Rakhimov O.D., Berdiyev Sh.J., Rakhmatov M.I., Nikboev A.T. Foresight In The Higher Education Sector of Uzbekistan: Problems and Ways of Development. //Psychology and Education Journal. 2021. 58 (3), 957-968. DOI: 10.17762/pae.v58i3.3029
8. Raximov O.D. Quality of education-quality of life. Karshi branch of Tashkent University of Information Technologies, 2015. 46 p.
9. Рахимов О.Д. Электрон таълим ресурсларини яратиш талаблари ва технологияси. //Современное образование (Узбекистан). 2016. №2 С. 45-50.
10. Рахимов О.Д., Шодиева М. Ўқитувчилар малака ошириш тизимида таълим сифатини таъминлашда ўқув-услубий мажмуаларнинг ўрни. //“Замонавий таълим” (“Современное образование”) илмий-амалий оммабоп журнали (Узбекистан). 2017 йил, № 1. С. 24-28.
11. Rakhimov O.D. Necessity of live modern lectures in higher education and its types. //«Проблемы науки”. 2020. №10(58). С.60-64.
12. DOI: 10.24411/2413-2101-2020-11002
13. O.D Rakhimov, YUK Manzarov, AE Karshiyev. Klassifikatsiya pedagogicheskikh tekhnologiy i tekhnologiya problemnogo obucheniya. //Problemy sovremennoy nauki i obrazovaniya, 2020.№2(147). С.59-62. DOI с.10.24411/2304-2338-2020-10201.
14. Методы Форсайта. URL: https://studme.org/1114111726286/menedzhment/metody_forsayta
15. Исаченко С.Н. Баюкова С.Н. (2014) Форсайт: зарубежный и российский опыт. // Модели, системы, сети в экономики, техники, природы и обществе. №1(9). С. 30-34.
16. Цифровизация образования или как жить в век дистанционного обучения. // URL:<https://orenburg.synergyregions.ru/news/tsifrovizatsiya-obrazovaniya-ili-kak-zhit-v-vek-dstantsionnogo-obucheniya/>

¹ Исаченко С.Н. Баюкова С.Н. (2014) Форсайт: зарубежный и российский опыт. // Модели, системы, сети в экономики, техники, природы и обществе. №1(9). С. 30-34.